

# Nyzamy kasydalaryndan

Genjewiniň

Category: Goşgular, Kitapcy  
написано kitapcy | 22 январа, 2025  
Nyzamy Genjewiniň kasydalaryndan

Gündogaryň taýsyz şahyrlarynyň biri Nyzamy Genjewi Azerbaýjanyň Genji şäherinde dünýä inipdir. Onuň haçan dünýä inendigi barada maglumat bolmasa-da, VI asyryň ahylarynda, VII asyryň birinji ýarymynda, ýagny 1180-1202-nji ýyllar aralygynda, altmyş üç ýaşynyň içinde aradan çykandygy barada, bu beýik şahyry ilik-düwme öwrenip, bu baradaky ylmy-barlag işleri üçin 1949-njy ýylda SSSR-iň Döwlet baýragyna mynasyp bolan SSSR YA-nyň habarçy agzasy, professor Ýewgeniý Eduardowič Bertels özüniň "Низами и Физули" diýen belli işinde belläp geçýär. Nyzamy Genjewiniň ejesi Yrakly kürtleriň gyzy bolupdyr. Ýöne Nyzamy Genjewiniň doglan ýyly barada maglumatyň bolmaýşy ýaly, onuň çagalyk, ýigitlik ýyllary barada-da hiç hili maglumat galmandyr.

"Juda beýik zehine eýe bolan Nyzamy Genjewi daýhanlara bagyşlap ýazan poemasyňy ýaş wagty, Genji şäheriniň daýhanlarynyň durmuşyna bagyşlap ýazypdyr" diýip, onuň döredijiligini öwreniji alymlar hasap edýärler. Emma bu beýik zehine eýe bolan, görlüp-eşidilmedik akyl-parasada ýugrulan ynsanyň nähili bilim alandygy, gün-güzeranynyň neneň bolandygy henize- bu güne çenli düşnüksiz bolmagynda galýar.

Şeýle-de bolsa, Nyzamy Genjewiniň ýaşlykda öz döwrüniň ajaýyp bilim- düşünje mirasyna eýe bolandygyny aýtmagymyz gerek. Ol arap dilini juda gowy bilipdir. Mundan başga- da tutuş gündogaryň pähim-paýhas mirasyna eýe bolandygyny bellemek bolar.

Nyzamy Genjewi öz tebigaty boýunça juda zehinli ynsan bolupdyr. Ol Gündogarda ilkinjileriň biri bolup „Hamsa“ eserini döredipdir. Ol bu eserine “Şirin- Perhat” , „Ýusup- Zyleýha“, „Isgendernama“ ýaly eserlerinden ybarat baş dessany

jempläpdir.

Beýik şahyryň bu eseri gündogaryň beýik akyldar şahyrlary Abdyrahman Jamy, Alyşir Nowaýy, Abdylla Rudaky, Hysrow Dählewî, Nasyr Hosraw, Sady Şirazy ýaly gaty köp şahyrlar üçin ylham, güýç alyş çeşmesi bolupdyr.

Nyzamy Genjewiden soň gündogarda „Hamsa“ eserini döredenleriň hem birnäçesi bar.

Beýik akyldar şahyr mundan başga-da, birnäçe poema döredipdir. Şolardan “Ýedi peýker” poemasy külli adamzat üçin duýgynyň we täzeçilligiň giden bir çeperçilik hazynasy bolup durýar.

Nyzamy Genjewi gündogarda dörän asylly däplere görä, birnäçe kasyda hem döredipdir.

Beýik akyldaryň kasydalary öňden gelýän döp bolşy ýaly, patyşalaryň, wezirleriň, şazadalaryň, wezir-wekilleriň, beýleki köşk adamlarynyň öwgüsine bagyşlanmandyr.

Ol kasydalarynda her bir ynsanyň ýüreginde, kalbynda, duýgusynda bolup geçýän täsirli ýagdaýar barada inçelik bilen ýazýar.

Ol bir kadysasynda:

„Köňül jünbüşe gelmiş, gozgalaň tapdy kerwen,  
Göçi bagla, mülki tenden, indi jan kesbi mamam.

Nala birle, ýola düşgöl, çopandyr rahnama,  
Kerweniň halkasynda gayrçak ýaly hamam.

Halka içre gireniň hak, çäresizdir gol-aýak,  
Gaňyrçak dek haly birle, ýola düşgöl, be-aman.

Könlüň içre rahat bol, ýola aýlar gaňyrçak,  
Ýurta bir kiçi gulluk, halka hem aýlar pygan.

Gaňyrçak mazur tütün, diýr ezdi dilin, derdi dil,  
Halka ondan hem harap, dilin aýlar imtihan.

Döwlet yzlap mezhur içre, maly dünýä deň etmez,  
Berilmez Ýusup deý bir gul, gulan bolmaz arguwan.

Kesp etdi hikmet ýolundan, böri hikmet çeşmesi,  
Aýby böriniň aýbydyr hem hikmet ol, bil komran...

Gör, gaý içinde ýitirdiň, gijemi-gündizmi dik dur,  
Erkin dek bolup gezendir, Haýdardyr almagy buýran.

Adam üçin bolmaýaň sen, döwmi ýa ol ýada melek,  
Ertäniň bolsun suraty, bu günki bor ondan nyşan..."

– diýmek bilen, ynsanyň dünýäniň, tebigatyň, Taňrynyň öňünde  
päkize bolup, mydam dogry, umytly bolmalydygyny, şeýle ýagşy  
niýetler içinde ýaşan ynsana Beýik Perwerdigäriň mydam hemaýat  
edip, ony umydyňa ýetirjekdigini nygtaýar.

Biz şu ýerde bu beýik akyldar şahyryň döreden  
kasydlarynyň birnäçesini getirmegi makul bildik.

► Nyzamy Genjewiniň kasydalaryndan

Köňül jünbüşe gelmiş, gozgalaň tapdy kerwen,  
Göçi bagla, mülki tenden, indi jan kesbi mamam.

Nala birle, ýola düşgöl, çopandyr rahnama,  
Kerweniň halkasynda gayrçak ýaly hamam.

Halka içre gireniň hak, çäresizdir gol-aýak,  
Gaňyrçak dek haly birle, ýola düşgöl, be-aman.

Könlüň içre rahat bol, ýola aýlar gaňyrçak,  
Ýurta bir kiçi gulluk, halka hem aýlar pygam.

Gaňyrçak mazur tütün, diýr ezdi dilin, derdi dil,  
Halka ondan hem harap, dilin aýlar imtihan.

Döwlet yzlap mezhur içre, maly dünýä deň etmez,  
Berilmez Ýusup deý bir gul, Gulam bolmaz arguwan.

Kesp etdi hikmet ýolundan, böri hikmet çeşmesi,  
Aýby böriniň aýbydyr, hem hikmet ol, bil komran...

Gör, gaý içinde ýitirdiň, gijemi-gündizmi dik dur,  
Erkin dek bolup gezendir, Haýdardyr almagy buýran.

Adam üçin bolmaýaň sen, döwmi ýa ol ýa-da melek,  
Ertäniň bolsun suraty, bu günki bor ondan nyşan.

Hindiler deý garalykda bir nesipdirler, ýa mün,  
Hindi bor ogry ýa aljak, hindiler bor posban.

\* \* \*

Bu gülşende garalykdan egilmişdir kemerim,  
Şaha bakyň, atasyndan nedir, tapar semerim.

Daragtymda ne saýa bar, ne miwe bar ýekeje,  
Howadaşlar tolkunyndan döküldi bary barym.

Pelek kaddyn egip maňa, gabra kowmaga meşgul,  
Sakal-saçym ak kür berer şondan bardyr habarym.

Agyzda iki dişim erdi, ap-akja dişlerim dür,  
Pelek zulmy bilen dökülmiş bu göwherim.

Döküldi göwherim, ýylgyzçy men, Ömri kükeden,  
Gyzardy maşrykçy ömrüm, çekip ýylgyz säherim.

Ömrüm ahyra geldi, indi men baş ogla mysal,  
Harabazarda ýol boldum, düzedip oýun-perim.

Egildi kamatym meniň, boş ýere maýýl boldy ol,  
Meni ýere salar, saç-sakal ar-namys samarym.

Egilmiş kaddy-kamatym, Etegme degmesin diýp gan,  
Gözümdeň akan hun juda agryp jigerim.

Düşdi başyma ap-ak gar, basar ol ahyr gelip,  
Bedeniň jaýy düşmezmi, basyp şundan hatarym.

Eger köp bolsa çakyňdan, erän suwlar galar ondan,  
Gözlerimden suw çekdiler, ýaşlaryma jogabym.

Ejizligim şunça boldy, saýa dek köp soralaryn.  
Il maňa tapa bolmasa, özümden açylaryn.

Meni hiç kim eýlemez ýat, ejizligim sebäpdür,  
Asyl kimleriň diline düşsün meniň güzerim.

Ejizlik kamatym aýlap, saýratdy meni ençe,  
Ajal tiriniň wehimi, ýok indi meň syparym.

Kagyzdan akja tümen, men neneň perwaz etmäýin,  
Ejizlik zarlygynda kim seniň kidir ähli perman.

Jahan bossanynda ýar umydym terk bolup gitdi  
Barym dula goýup, şahymdan azalygy sejeram.

Bagyň miwesi deý, şoh kaddy dikeldi, emma,  
Meniň kalbym egilmiş, saçylyp, biten samarym.

Egildi başym owwal bor, elimde näme galdy,  
Ajal hökmün ýetirdi, ençe gorkup hem hazarym.

Ejiz gözler ýaşy bilen ýüzlerini ýuwarlar,  
Sapara gitdi dostlarymň köpi, ýakyn saparym.

Ömür ötdi, günäm günbe-gün artyp barar hergiz,  
Gezer men elde basym, hem, egik kamat we serim.

Tenim hiç lertzandan dynmaz, gollarym titremekden hiç,  
Niçik şatlyk meýi bolsun, şat bolamda içerim.

Hylwat tapmadym men, ahyr dünýäden köp çekip gam.  
Bolar agzymda zakgun, lukma nan ýalňyz şikarym.

Bu guşan suwy höwese hem indi ýük işim,  
Eger Isanyň deminden esa hem bu zarymdan.

Gollarymdan gitdi ýaşlyk, serwi boýy bilen bu gün,  
Hünär yzlamagyl menden bu gün toprunyň özi aýyp,  
Aýypdan batar indi bu gün böri hünärim...

Taýýarlan: Öwezduurdy NEPEŞOW,  
Türkmenistanyň halk ýazyjysy.

Goşgular